

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА
281-90/17
Београд

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел.бр. 40785 датум: 07.11.2017.г.

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

МОНИТОРИНГ УСТАНОВА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ ДОМСКОГ ТИПА

Извештај о праћењу спровођења препорука НПМ из 2014. године упућеним Установи за децу и младе „Ветерник“

Београд, октобар 2017. година

МАНДАТ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамо разговара са тим лицима, и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсменима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица Секретаријат Националног механизма за превенцију тортуре, која обавља стручне послове НПМ, чији је мандат одређен чланом 4. Опционог протокола за превенцију тортуре. Секретаријатом руководи секретар НПМ у складу са смерницама заменика Заштитника грађана, задуженог за заштиту права лица лишених слободе.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ², којим је предвиђено да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

На основу спроведеног поступка по јавном позиву³, Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ, и то Београдски центар за људска права, Виктимолошко друштво Србије, Група 484, Иницијатива за права особа са менталним инвалидитетом (MDRI-S), Комитет правника за људска права (YUCOM), Међународна мрежа помоћи (IAN), Одбор за људска права – Ваљево, Хелсиншки одбор за људска права у Србији и Центар за људска права – Ниш.

По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеној установи. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

¹ „Сл. лист СЦГ - Међународни уговори“, бр. 16/2005 и 2/2006 и „Сл. гласник РС - Међународни уговори“, бр. 7/2011.

² Потписан 12. децембра 2011. године.

³ Објављен је 29. јануара 2016. године у „Службеном гласнику Републике Србије“.

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О ПОСЕТИ

УСТАНОВА	Установа за децу и младе „Ветерник“ ⁴
ЦИЉ ПОСЕТЕ	Праћење поступања по препорукама из 2014. године упућеним Установи за децу и младе „Ветерник“ и сагледавања актуелног стања у Установи.
ПОСЕТУ ОБАВИО	Заштитник грађана
ВРСТА ПОСЕТЕ	Праћење поступања по препорукама
ДАТУМ ПОСЕТЕ	20. октобар 2017. године
НАЈАВА ПОСЕТЕ	Посета је најављена
САСТАВ ТИМА	<p>Вођа тима: - Јелена Унијат <i>Заштитник грађана/ НПМ</i></p> <p>Чланови тима: - Марко Анојчић <i>Заштитник грађана/ НПМ</i> - Јелена Самарџић <i>Заштитник грађана/ НПМ</i></p>

САРАДЊА СЛУЖБЕНИХ ЛИЦА СА ТИМОМ НПМ

Тим НПМ обавио је четврту по реду посету Дому „Ветерник“ у циљу утврђивања поступања по препорукама из Извештаја из 2014. године⁵ и праћења поступања по систематској препоруци⁶ у циљу измештања корисника из Дома „Ветерник“, као и уподобљавање њиховог броја у Дому са законом пописаним границама.

Након уводног разговора са директорком Дома, тим НПМ обишао је поједине смештајне јединице, обавио разговоре са појединим запосленима, корисницима и извршио увид у евиденције које се тичу примене мере физичког спутавања и изолације.

Директорка и сви запослени у Дому „Ветерник“, остварили су пуну сарадњу са тимом НПМ, пружили све тражене информације, омогућили обилазак свих просторија, као и несметан увид у тражену документацију.

⁴ Назив из Уредбе о мрежи установа социјалне заштите "Сл. Гласник РС", бр. 16/2012 и 12/2013, али у наставку Извештаја уместо термина „Установа“ употребљаваће се термин Дом, како је наведено на интернет страници Дома.

⁵ Извештај и одговор органа доступни на:
http://npm.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=389:2014-06-20-05-11-26&catid=89&Itemid=82

⁶ Препорука упућена Дому „Ветерник“, тадашњем Покрајинском секретаријату за здравство, социјалну политику и демографију и Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања. Доступна на:
http://npm.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=412:2014-08-04-08-07-31&catid=108&Itemid=71

Праћење поступања по препорукама из Извештаја 2014. година

1.

ПРЕПОРУКА НПМ - 2014.

Потребно је подстицати развој почетне и континуиране обуке за професионалце и друго особље које ради на пружању услуга одржавања и рехабилитације.

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУЦИ НПМ - 2017.

Према наводима директорке, према годишњем плану и програму запослени у установама социјалне заштите у обавези су да се едукују у циљу обнављања лиценце за рад (за 7 година неопходно је да прикупе 110 бодова). Удружење дефектолога нуди различите едукације, а Дом по сваком запосленом за едукацију обезбеђује 2.000 динара годишње. Међутим, запослени често нису информисани о понуди програма. Неколико васпитача прошло је обуке за рад са корисницима у сензорној соби.

2.

ПРЕПОРУКА НПМ - 2014.

Установа ће сачинити анализу потребног броја особља и врсте третмана, направити план организације рада који ће омогућити обухваћеност свих корисника активностима рехабилитације и идентификовати потребне програме обуке који ће подстицати рад са корисницима са сложеним тешкоћама.

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУЦИ НПМ - 2017.

Број систематизованих радних места у Дому је 285, док је број запослених на дан посете био 265. Како наводи директорка, сходно Одлуци Владе⁷ о забрани запошљавања у јавном сектору, нико се не прима у радни однос, иако постоји потреба за особљем и преко броја систематизованих радних места (још око 20 запослених преко систематизације). Могуће су само замене запослених за време боловања. Највеће потребе за особљем су у неговатљској служби (део здравствене службе), с обзиром на структуру и степен инвалидитета корисника. Тренутно ради 1 васпитач по смени у павиљонима. У Сектору за рехабилитацију недостаје 5 дефектолога и један радни терапеут већ 5 година. Овај проблем је превазиђен ангажовањем особља овог профила кроз разне пројекте финансиране од стране града.

Увидом у службену документацију Дома, недостатак стручног особља по секторима изгледа овако:

- Сектор за рехабилитацију – систематизовано 45, непопуњено 6;
- Сектор за здравство – систематизовано 162, непопуњено 6;
- Сектор за правне, финансијске и опште послове – систематизовано 64, непопуњено 10.

Проблем у вези са положајем запослених у Дому је и што око 50% њих, према наводима директорке, прима минималну зараду. Са друге стране, повећани су дани годишњих одмора до 40 радних дана годишње.

⁷ Одлука о максималном броју запослених на неодређено време у систему државних органа, систему јавних служби, систему Аутономне покрајине Војводине и систему локалне самоуправе за 2017. годину, "Службени гласник РС", бр. 61 од 23. јуна 2017, 82 од 8. септембра 2017, 92 од 13. октобра 2017.

3.

ПРЕПОРУКА НПМ - 2014.

Потребно је без одлагања корисницима који не напуштају кревете обезбедити адекватан начин смештаја и неопходну рехабилитацију.

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУЦИ НПМ - 2017.

Непокретни корисници премештени су са спрата у приземље павиљона „Б“, на који начин им је физички олакшан излазак на свеж ваздух. Током обиласка „Б“ павиљона затечени су корисници који су били припремани за излазак напоље. Прошле године, у „Б“ павиљону је оспособљена сензорна соба за рад са корисницима.

4. - 6.

ПРЕПОРУКА НПМ - 2014.

Потребно је отклонити недостатке у погледу остваривања континуираног надзора корисника који се смештају у просторије за „појачан надзор“.

„Појачани надзор“ не користити као васпитну меру.

Унапредити смештајне услове у просторијама за „појачан надзор“.

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУЦИ НПМ - 2017.

Према евиденцији примене појачаног надзора, ова мера је последњи пут примењена у јулу 2016. године.

Дом је донео процедуре о мерама појачаног надзора,⁸ којима су регулисани мере и поступци према корисницима који "угрожавају себе или друге кориснике или запослене, а уједно услед интелектуалних и физичких ограничења, због болести или других ограничења, нису у стању да самостално управљају својим поступцима нити да брину о својој безбедности."

7.

ПРЕПОРУКА НПМ - 2014.

Не спроводити било које облике осамљивања корисника, јер излоција корисника, у било ком трајању, представља сурово, нечовечно или понижавајуће поступање, док дуготрајност такве изолације може представљати тортуру.

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУЦИ НПМ - 2017.

Соба за изолацију корисника према наводима директорке не постоји, осим просторије у коју се изољују болесни корисници (стационарна изолација). Раније коришћена соба за изолацију у мушком павиљону „А2“ по потреби се користи за боравак корисника који ноћу желе да буду сами. Ова соба је окречена и убачен је лежај за разлику од ранијих струњача. Решеткаста врата замењена су металним са прозорчетом и затварају се са спољне стране резом. У просторији не постоји тоалет, нити доступност води. Према наводима директорке, корисник И.Е. који је затечен у изолацији у овој соби током НПМ посете из 2013. године, и даље, обично ноћу по сопственој жељи борави сам у овој соби, док је током дана у групи са осталим корисницима.

⁸ Процедуре о мерама појачаног надзора у Дому "Ветерник", бр. 717/1-14 од 28. јула 2014. год.

8.

ПРЕПОРУКА НПМ - 2014.

Не користити везивање као васпитну меру, имајући у виду да је то искључиво медицинска мера, које може одредити само лекар.

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУЦИ НПМ - 2017.

Увидом у евиденцију коју води здравствена служба, утврђено је да је последња фиксација извршена 23. марта 2017. године, у трајању од 2 сата, ради спречавања корисника да скине и оштети гипс који му је постављен. Поред тога, још 2 фиксације су извршене током 2017. године према једној корисници (фебруар и март), због деструктивног, односно агресивног понашања и узнемирености. У поређењу са 2016. годином, када је до краја октобра евидентирано 19 фиксација, ово представља значајно смањење употребе ове мере. Директорка наводи да се у случајевима агитације корисници покушавају умирити разговорима. Фиксирани корисник смешта се у собу која се налази поред амбуланте, како би се могао константно пратити од стране особља, при чему медицинске сестре врше обилазак на 15 минута, а на сат времена фиксираног корисника обилази лекар психијатар. Према наводима лекара, максимално ограничено време фиксације је 2 сата, а у евиденцији су све фиксације уписане на два сата, што може указивати на паушалност у примени, јер ниједна не траје ни неки минут дуже нити краће, већ су све одређене на по тачно два сата.

9.

ПРЕПОРУКА НПМ - 2014.

За лечење корисника потребно је омогућити довољан број лекара као и другог медицинског особља одговарајућих специјализација

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУЦИ НПМ - 2017.

Увидом у службену документацију, број систематизованих радних места у сектору здравствене заштите је 162, од чега је 6 непопуњено. Број и структура медицинског особља у овом сектору изгледа овако:

- медицинске сестре - 40
- физиотерапеути - 4, непопуњено 1
- лекари специјалисти - 2
- леакри опште медицине - 3
- стоматолог - 1
- неговатељице - 89, непопуњено 3
- спремачце - 20, непопуњено 1
- фризера - 3, непопуњено 1

Према наводима директорке, од октобра 2015. године у Служби здравствене заштите запослен је психијатра на неодређено време. Поред психијатра, у Дому је стално запослени и физијатар. У Дому се пружа примарна здравствена заштита, а специјалистичка у здравственим установама у Новом Саду (осим услуга психијатра и физијатра). Изабрани лекар свих корисника је домски лекар. Корисници којима је потребан лекар могу и сами доћи до амбуланте, уколико су способни, а у осталим случајевима лекар одлази у павиљоне. Поједини корисници са којима је НПМ разговарао потврдили су да им је дозвољено да сами оду до амбуланте и да прегледима присуствује само медицинско особље.

10.

ПРЕПОРУКА НПМ - 2014.

Потребно је формирати тим стручњака различитих профила који би за сваког корисника понаособ направио индивидуализован план рехабилитације са разноврсним садржајима: медицинска нега и лечење, начин и квалитет исхране, физикална терапија, корекција говорних поремећаја, корекција сензорних поремећаја (вид, слух), окупациона терапија, радна терапија, социотерапија, рекреација, хоби... Потребно је да се план рехабилитације налази у писаној форми за сваког корисника.

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУЦИ НПМ - 2017.

Корисници су укључени у разне видове активности и терапија, као што су хипотерапија (терапија јахања коња), разне окупационе активности, рад у пластеницима и осталим активностима. Такође, у рад са корисницима укључује се и Центар за ликовно образовање Војводине. Корисници се одводе на разне излете, у локалну заједницу и припремају позоришне представе.

11.

ПРЕПОРУКА НПМ - 2014.

У случајевима одбијања пружања адекватне здравствене заштите ван Дома, од стране надлежних здравствених установа, неопходно је да буде упознат начелник здравствене службе надлежне установе, као и управа Дома која ће потом, уз одговарајућу медицинску документацију, обавестити ресорно Министарства здравља.

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУЦИ НПМ - 2017.

Према наводима особља, у скорије време није било проблема у пружању здравствене заштите од стране надлежних здравствених установа.

12.

ПРЕПОРУКА НПМ - 2014.

Након пријема, кориснике и чланове њихових породица, потребно је упознати са начином поступања у Установи и њиховим правима. Такође је потребно успоставити одговарајуће формалне процедуре за подношење молби, притужби и жалби на рад Установе и њених запослених, које могу подносити корисници или њихови родитељи, односно стараоци, као и установити одговарајуће процедуре за поступање по истима. Потребно је успоставити евиденције о поднетим молбама, притужбама и жалбама

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУЦИ НПМ - 2017.

Директорка наводи да свакодневно, после јутарњих састанака са руководством Дома, обилази смештај и кориснике. Такође, наводи да није било притужби корисника на поступање особља Дома.

Систематска препорука упућена надлежним органима 2014. године

1.

ПРЕПОРУКА НПМ - 2014.

- У року не дужем од две године, из Дома „Ветерник“ изместиће се већина корисника, тако да се његов капацитет смањи на највише 50 корисника ако се смештају деца, односно 100 корисника ако се искључиво смештају одрасли.
- Свим корисницима измештеним из Дома „Ветерник“ обезбедиће се пружање адекватне заштите и подршке, ради њиховог укључивања и учешћа у заједници.
- Даће се налози органима старатељства који су кориснике упутили у Дом да најкасније у року од два месеца изврше ревизију планова заштите за све кориснике за које су надлежни, да процене могућност њиховог повратка у заједницу, те да донесу нове планове заштите.
- Даће се налози органима старатељства да надлежним органима локалне самоуправе доставе преглед потребних услуга, као и потребних пружалаца услуга одговарајућих за пружање адекватне заштите и подршке у заједници свим корисницима који ће бити измештени из Дома „Ветерник“.
- Спровести координативне активности, пружити потребну подршку и успоставити надзорну функцију у односу на органе локалних самоуправа сходно пребивалишту корисника смештених у Дому „Ветерник“, са циљем да органи локалних самоуправа најкасније у року од шест месеци:
 - сачине планове о обезбеђивању потребних услуга, односно одреде врсту и капацитет пружалаца услуга одговарајућих за пружање адекватне заштите и подршке у заједници свим корисницима који ће бити измештени из Дома „Ветерник“ на основу прегледа потреба и услуга у заједници добијених од стране надлежних органа старатељства;
 - обезбеде, односно ангажују пружаоце услуга који су по врсти и капацитету подобни да пруже адекватну заштиту и подршку у заједници свим корисницима који ће бити измештени из Дома „Ветерник“.

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУЦИ НПМ - 2017.

Према наводима директорке, сходно Одлуци Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања⁹ Дом је од марта 2017. године обуставио пријем нових корисника узраста испод 18 година, а директорка наводи да Дом не прима ни кориснике преко 18 година, јер су смештајни капацитети попуњени, као и да више нема листи чекања. Последњи пријем корисника био је 23. марта 2017. године. Број корисника у Дому на дан посете НПМ био је 520, од тога број деце узраста до 18 година био је 20, од којих, њих петоро до краја године постају пунолетни и прелазе у групу младих. Од почетка 2017. године, у сарадњи са надлежним министарством Дом је број деце узраста до 18 година, са 36 смањио на 20 корисника. Званичан капацитет Дома је за смештај 500 корисника. Број пословно способних корисника у Дому на дан посете био је 125.

Надлежно министарство у сарадњи са IDEAS (центар за истраживање и развој друштва) обавило је психо-физичку процену 36 малолетних корисника у циљу

⁹ Одлука о обустави пријема нових корисника у Установу за децу и младе „Ветерник“, број 560-03-210/2017-09 од 22. марта 2017. године

утврђивања степена њихове функционалности и могућности преласка у мање рестриктивно окружење у заједници. Сходно овој процени, за 18 је процењено да им се најквалитетнији облик заштите и неге једино може пружити у Дому, те да је у њиховом најбољем интересу да у њему и остану. Ради се о деци са вишеструким психофизичким оштећењима, која су непокретна и која не могу сама да обављају свакодневне активности. За осталих 20 корисника предложено је измештање у мање рестриктивно окружење и то за њих 5 предвиђен је премештај у друге установе, 6 премештај у мале домске заједнице, 3 прелазак у хранитељске породице, 2 прелазак у биолошку породицу и 4 прелазак у становање уз подршку мале домске заједнице.

Од почетка 2017. године 4 корисника су услед деинституционализације и трансформације измештена из Дома и то:

- 1 корисник је премештен у Мале домске заједнице у Бању Ковиљачу
- 2 корисника су враћена у биолошке породице
- 1 корисник је смештен у хранитељску породицу

У оквиру Дома функционишу и 5 малих кућних заједница за смештај корисника који могу самостално да се брину о себи. У тренутку посете НПМ на смештају у малим кућним заједницама било је око 60 корисника. Као облик ванинституционалног смештаја, Дому припада дневни боравак и „Заштићено становање у Новом Саду. Дневни боравак посећује 26 корисника¹⁰ који живе са породицама, док је на смештају у „Заштићеном становању“ на дан посете било 10 корисника. Овај смештај финансира град, а у плану је и проширење смештајних капацитета. Услов за смештај у „Заштићено становање“ јесте да корисник иду у школу. Смештај се прекида када корисници нађу запослење. Директорка наводи да су 4 корисника нашла запослење и отишли из Дома. Као примери добре праксе наводе се 2 кориснице - сестре које ускоро одлазе из ДOME, јер су нашле запослење. Такође, једна корисница је од пре месец дана премештена у хранитељску породицу.

Корисници узраста до и преко 18 година смештени су у „А“ и „Б“ павиљону, од тога у „А“ павиљону на дан посете била су 2 до 3 малолетника заједно са младима до 26 година, док су у павиљону „Б“ смештени непокретни малолетни корисници.

ОСТАЛА ЗАПАЖАЊА ИЗ ПОСЕТЕ

Према наводима директорке, Дом је у поступку лиценцирања. Наиме, 2016. године Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања поднет је захтев за обнову лиценце и тренутно се чека решење надлежног министарства о испуњености услова за наставак пружања услуга из области социјалне заштите. Ради обнављања лиценце, а у циљу провере квалитета стручног рада Дома, очекује се надзор надлежног министарства. По захтеву Дома, прошле године је од стране Министарства здравља издато решење о испуњености услова за рад амбуланте Дома. Контрола квалитета пружања здравствене заштите према корисницима, према наводима директорке није рађена.

Такође, директорка је навела да је децембра 2016. године Канцеларија за управљање јавним улагањима радила процену потреба за реновирањем и адаптацијом свих објеката у Дому, те се у наредном периоду поред активности на деинституционализацији планира и реновирање Дома. Новац за адаптацију и пројектну документацију, која ће бити завршена до краја 2017. године је обезбеђен, а почетак радова планиран је за следећу годину. Током радова, корисници ће бити смештани у мобилне контејнере.

¹⁰ Овај број корисника не улази у укупан број корисника Дома (520).

Корисницима који су у Дому омогућено је укључивање у систем образовања. Образовање спроводи Школа за основно и средње образовање „Милан Петровић“ из Новог Сада. Поједини корисници одлазе у школу у град, док се за кориснике који не могу дуже време да буду у седећем положају организује предавање у Дому. На дан посете НПМ, 80 корисника је било укључено у образовни процес.

Посете корисницима дозвољене су свакодневно, а сваке 2 недеље у месецу у Дому се организује велика посета за породице/сроднике. Корисницима је такође дозвољено и да одлазе у посете својим породицама, где обично остају 2 до 10 дана, а некад и по месец дана када су верски или државни празници. Број корисника који одлазе у посете породицама/сродницима је око 60 до 70, док је број корисника који одржава контакте са породицама/сродницима око 250.

Корисници којима су за старатеља постављени стручни радници центара за социјални рад, своје штићенике обилазе на 3 и 6 месеци. Сви корисници који остварују право на џепарац исти и добијају. Корисници новац држе код себе, изузев оних који то нису у стању због специфичности њиховог здравственог стања. У том случају, новац стоји код поступајућег васпитача или главне сестре, који им у складу са њиховим потребама купују одређене ствари. Представници центара за социјални рад доносе и пакете са стварима за кориснике.

Инцидентних ситуација у 2017. године међу корисницима није било. Сви ходници су под видео надзором. У Дому има 26 камера, а снимци се чувају 78 сати. Број смртних случајева у Дому од почетка године било је четири. Када се догоди смртни случај у Дому зове се мртвозорник ради обављања прегледа умрлог и утврђивања узрок смрти. Два корисника преминула су у болници, а за једног корисника имају информацију да је вршена обдукција.